

Podobe iz sanj.

Ivan Cankar.

XVI. Maj.

Sel sem najprej na vrt. Tam so cvetele jablane; nekatere so bile čisto bele, druge so imele na mehkih lističih rahel rožnat dih, kakor se prikaže zjutraj na otroških licih. Pod jablanami se je razprostirala bleščeča sinja preproga potočnic, tako nagosto tkana, da je trava komaj dihala in se je poganjala trudoma k luči. Po tej lepoti se je iznad gozda, še v meglenem somraku dremajočega, razgledavalo jutranje solnce, neba in zemlje svetlooki gospodar.

Utrgal sem potočnico in sem ji rekel: »Kaj nič ne vidiš, ti mala, nedolžna? Kaj nič ne veš? Saj je to čisto drugo solnce, saj je čisto druga pomlad! Ti pa si, kakor si bila!« Čez pet minut je potočnica v moji vroči roki ovenela, izdihnila. Presunil me je strah, ko sem jo videl mrtvo in ko sem se spomnil na vse tiste, ki sem jih bil pohodil brez misli in brez kesanja: »Človek si; in smrt je tvoj spomin!«

Napotil sem se v gozd. Vse je bilo tam, kakor prejšnje čase, prav nikjer ni bilo znamenja trohnobe, nikjer ni dišalo po nezakopanih truplih. Izza visokih, temnih smrek se je lesketalo sočno listje mladih hrastov; tla so bila vsa preprežena s svežim praprotjem in širokimi njivami borovnic; kraj poti se je prikazala, me je tiho izpod listja pozdravila zakasnela vijolica, tam se je zasvetila vrsta belih marjetic, v globokem zatišju se je skrivala plaho stisnjena družba razcvelih šmarnic. Nežno, zlatozeleno cvetje mladih smrek in borovcev je z žarkimi venci ovijalo zamolklo vejevje. Tak cvet, ki je imel natanko podobo grškega križa, sem utrgal, sem ga pobožal in sem mu rekel: »Ti zlatozeleni, mehki cvet, ti nebojleni, kaj nič ne veš? Kaj ne veš, kako hudo nam je na svetu? Veseliš se luči, kakor da je še zmerom tista gorka luč! Piješ življenje in ga ljubiš, kakor da je še zmerom tisto mlado življenje! Ti nedolžni, nespametni cvet!« Čez pet minut je ta cvet usahnil in obledel; zasegla ga je smrt, ko je šel človek mimo.

Nenadoma se je gozd razmaknil na obe strani in ugledal sem prostrano jaso, ki je poprej ni bilo. Tam so rasli nekoč kostanji, ponosna in vesela bratovščina, zdaj so stali med grmičevjem in praprotjem nizki štori, siromašni; zdelo se mi je, kakor da bi ranjenci kazali ostanke gladko od-

žaganih rok in nog. Izpod mrtvih štorov so ječe koprnele mladike, da bi zadobile prostora in zraka; toda nekaj temnega, neusmiljenega jih je tiščalo k tlom, jim ni dalo do življenja. Prav pod menoj je poslednjikrat zaječala mladika, je zavzdihnila trepetaje: »Človek je hodil tod; njegov spomin je smrt!«

Majsko solnce, to milo in mehko, še ni bilo dospelo do poldneva, na golo jaso pa je pripekalo s trdo poletno močjo. Legel sem v praprot in koj mi je dremavica rahlo segla preko čela in oči. Tik ob moji desnici je rasla drobna modrikasta cvetica, ki ji ne vem imena; vanjo se je bil vsesal velik čmrlj; požiral je tako pohlepno, da je potrešaval z debelim spodnjim životom; cvetica se je zibala. Oprezno sem vzdignil roko, nameril ter urno izprožil kazalec ob palcu. Čmrlj je odletel daleč, prevalil se v praproti, pobral se brž, nato je pobrenčal krog mene v hitrih kolobarjih, napol razljučen, napol prestrašen, ter nazadnje izginil v solčno luč. Cvetici se je bilo zlomilo stebelce pod vratom in glava se je nagnila nizdol. Takrat je naglo in nemirno, kakor da je bil zgrešil pot, priplezal na moj čevelj dolg črn mravljinec ter stremil hlastaje in opotekaje se proti nogavici. Tudi nanj sem nameril naskrivaj, toda videl me je, begal je na to, na ono stran, pobegniti ni mogel; izprožil sem ob pravem času, odletel je visoko in ni ga bilo več.

Dremavica me je kmalu tako prevzela, da se je visoko drevje krog jase pričelo polagoma in v vrstah zibati in zadobilo je čudne, pošastne oblike; temne smreke so bile podobne ljudem-velikanom z mnogoterimi dolgimi, rogovilastimi rokami, s trepalnicami, ki so segale do trebuha, in s štorastimi, ogromnimi nogami, ki so se le mukoma trgale iz tal. Svetloba na jasi je bila milejša, lila mi je v dušo kakor vino. Videl in slišal sem vse naokoli, ali ganil se nisem; sladka, lenobna omotica mi je bila z mehko odejo pogrnila telo in nisem je maral premakniti, da bi mi ne zdrknila s kolen. Slišal sem, kako so prepevali in se pogovarjali ptiči v vejevju, kako je od daleč klicala kukavica samotarka in kako se je med seboj pomenkovalo drevje samo, z zamolklim glasom in modro besedo. V teh pogovorih je bil velik mir, nekaljen, bila je radost, globoka in tiha, kakor jezero, ki počiva pod opoldanskim solncem.

Tedaj se je na odeji prikazalo nekaj nerodnega, zavaljenega; prekopicalo se je, opotekalo se, plezalo zmerom višje; bil je debeli čmrlj, sila velik, devetkrat večji kot prej. Koj za njim je od drugega konca ročno in urno prihitel mravljinec; tudi ta je bil prečudno dolg, da takega še nikoli nisem videl. Ko sta si prišla naproti na mojem trebuhu, sta si odpočila; gledala sta name z izbuljenimi očmi, kazala sta name in se razgovarjala natihoma. Tesno mi je bilo pri srcu, rad bi bil slišal in razumel vsaj besedo. Ali prav v tistem hipu se je oglasilo nad menoj dvoje senic, tenko in razločno. »Bojim se kragulja, ali bolj se bojim človeka!« je rekla ena. »Kragulj je lačen, človek pa je hudoben!« je odgovorila druga. Čmrlj in mravljinec sta bila zmerom večja in zmerom težja, tiščala sta me, da sem komaj dihal. Z vso silo sem zgrabil za odejo, vrgel sem jo raz sebe in sem se vzdramil.

Šel sem iz gozda s povešeno glavo, potrta in sila truden. Na srce mi je tolkla kakor z razbeljenim kladivom beseda za besedo:

Vsem sijje to majsko solnce, čmrlju in mravljincu, senicam in ščinkovcem, praproti in šmarnicam, hrastom, smrekam in borovcem, vsem božjim stvarjem, le človeku ne, človeku, ki ima dušo, razum in voljo, le srca ne.

XVII. Sraka in lastavice.

Kolikor poznam živali, velikih in malih, ima sraka med vsemi največ humorja. Ta njen humor je grenak, poln žolča in ujedljivosti, rezek je in neusmiljen, kakor sama resnica; tisti humor je, ki izvira iz stoletne izkušnje, iz samotnega premišljevanja in ki ga je blagoslovilo trpljenje.

Moja sraka je nekoliko pohabljena, ker se je bila pomešala med ljudi in njih spletke, ter jo je doletelo, kar jo je moralo doleteti. Prinesel mi jo je bil popoten človek; vsa nebogljenost je bila, krvava kepa, zmršena in pomečkana; toliko da je še malo brcnila z nogo, udarila s kljunom. Zdaj se je za silo popravila, pošepava že, kolikor pač more, po izbi in pred hišo. Ena perot ji skoraj čisto manjka; ostanek visi nizzdol in pometa po tleh. Tudi enega očesa nima; drugo pa je zelo veliko in svetlo ter pové, kar je treba povedati.

V teh časih, ko sem sam in zapuščen, kakor še nikoli, v teh časih, ko je človeka strah, da bi govoril s človekom, mi je njena beseda božji dar. Zgovorna res ni posebno, ker je preveč zamišljena in samosvoja; toda karkoli reče, je brez laži in zahrbtnosti, je žebelj, ki udari tja, kamor sodi.

Primeri se mnogokdaj, da ne razumeva natanko drug drugega, ker sva doma iz svetov, ki sta si nekoliko narazen, in ker tudi najina govorica ni čisto ena; vendar pa vselej vem, da beseduje po pravici in da nikoli ni podobna materi, ki laže otroku, zato ker misli, da je ne razume.

Kadar mi je najbolj hudo pri srcu, pride k meni. Primajè se, nerodno poskakovaje, vzdigne glavo in mi pogleda naravnost v lice s svojim svetlim, rjavim očesom. Tako se zgodi posebno pod noč, ko začno trkati temne misli, težke sanje na okna in duri. »Kam si se zamaknil?« vpraša to njeno svetlo oko. »Ali nisi že vaju teh strahov? Pozabi nanje in ne bo jih več! Stori kakor tisti kmet, ki so ga klestili z gorjačami, pa se jim je smejal naglas. — Čemu se krohočeš, norec, kaj te prav nič ne boli? — so se čudili razbojniki. — Saj ne tepete pravega! — jim je veselo odvrnil...«

Takrat, ko mi je sraka tako povedala, sem jo postavil predse na mizo, da bi se pomenila brez težave.

»Poštena in usmiljena je tvoja misel, o sraka, ali za tolažbo je pregrenka! Duri, glej, so zaklenjene, okna, glej, so zastrta in zadelana; toda ponoči, ko upihnem luč, se odpro tiho duri in okna in zdelo se mi bo, da ležim pod milim nebom na pokopališču. Tam ne počivajo samo tisti, ki so mojemu srcu dragi, poleg njih počivajo tudi vse moje mlade misli, moja upanja z njimi. Ponoči se vzbude moji dragi, prisedejo nemi k meni, tožijo mi brez besed svojo bolelost; vzbude se moje mlade misli, moja vesela upanja; blede lica imajo, žalna oblačila nosijo...«

»Tudi meni se prikažejo časih taki čudni strahovi!« je rekla sraka in povsila glavo. »Zadnjič, ko sem bila komaj napol zadremala, sem se prestrašila, vzdramila se in ugledala sem jih tristo. Tristo jih je bilo. Vsi mladi in zdravi, solnca veseli. Zdaj ni nobenega več, toliko da je še spomin. Žal mi je posebno za enega med njimi; tako čvrst je bil, tako prešeren in predrzen! Ni bil moje žlahte, ne moje sorte, ali rada sem se malo poigrala z njim. Jurček mu je bilo ime... Jurček Negoda!«

»Kaj pa je bil po poklicu?«

»Po poklicu je bil vrabec. Vsi so bili vrabci, vseh tristo. Sedeli so na lipi, svatovali so, ali kaj, pa je iznenada treščilo vanje in komaj da se je še perče vilo v črnem dimu...«

Ozrl sem se malo vstran, ker je bil srakin pogled zelo svetel in srep.

»Ali si poznala Valenčiča... Franca Valenčiča?« sem jo vprašal. »Deset življenj za eno nje-